

Náprava poruch učení na škole

1. Ve výuce

Žáci, kteří trpí poruchami učení mají zajištěn během výuky speciálně pedagogický přístup ze strany učitele (všichni učitelé, kteří se podílejí na vzdělávání těchto žáků jsou speciálními pedagogy a používají adekvátní metody a formy práce s těmito žáky, tak, aby došlo k co nejvyššímu vzdělávacímu efektu). Při práci jsou používány speciální kompenzační pomůcky, které mají žáci k dispozici.

2. Individuální náprava specifických poruch učení

Žák má možnost docházet na individuální nápravu, která probíhá jedenkrát týdně v délce 20 – 25 minut v prostorách školy v odborné reedukační učebně, která je vybavena moderními reedukačními pomůckami včetně zařízení EEG biofeedback. Služba je bezplatná.

Specifické poruchy učení

1. Rozdělení specifických poruch učení
2. Náměty pro práci s dyslektikem
3. Dyslektik a jeho svět
4. Individuální vzdělávací plán
5. Právní předpisy vymezující problematiku specifických poruch učení

1. Rozdělení specifických poruch učení

Dyslexie - Porucha, která se projevuje obtížemi při čtení, přestože se dítěti dostává běžného výukového postupu, má přiměřenou inteligenci. Postižení zaměňují písmena, přehazují pořadí písmen a slabik ve slově, vynechávají nebo přidávají písmena, zaměňují koncovky nebo i celá slova.

Dysgrafie – porucha schopnosti psát, kdy postižený nedovede napodobit tvary písmen, nezapamatuje si je, zaměňuje je

Dyspraxie – jedná se o vývojovou poruchu praktických dovedností

Dysmúzie - specifická vývojová porucha učení, která se projevuje potížemi s osvojením hudebních dovedností

Dysortografie –porucha pravopisu. Typickými projevy jsou záměny krátkých a dlouhých samohlásek, tvrdých a měkkých slabik. Dítě vynechává, přidává zaměňuje písmena či slabiky, píše slova dohromady.

Dyskalkulie – porucha matematických schopností, kdy se dítě nemůže naučit počítat, ačkoli mělo normální příležitost k učení a jeho intelektové schopnosti jsou v mezích normy. Projevuje se obtížemi při utváření číselných pojmů, zvládnutí číselné řady, čtení matematických symbolů, je narušena schopnost provádět matematické operace

Specifické poruchy učení se nevyskytují izolovaně, obvykle se jedná o soubor symptomů, které ukazují na propojení jednotlivých typů specifických poruch učení.

Použitá literatura : Olga Zelinková: Specifické poruchy učení

Žáčková, Jucovičová: Specifické poruchy učení

2. Náprava dyslexie

Při nápravě dyslexie musíme vycházet z konkrétní diagnózy u daného žáka. Nápravu musíme přizpůsobit konkrétním projevům žáka.

Obecně lze však tuto činnost rozčlenit do několika rovin, které se často prolínají a úzce spolu souvisí. Zaměříme se především na :

a) osvojování písmen (vyvozování a fixaci)

Tato část reedukace je zaměřena především na deficit v oblasti percepčně kognitivních funkcí (např. zrakové rozlišování a paměť). (25) U dyslektických dětí se často setkáváme s tím, že nemají zcela osvojena a zafixována jednotlivá písmena, což znemožňuje další úspěšný postup

ve čtení. Proto je třeba tomuto úkolu věnovat dostatečný časový prostor a to i v případě, že jsme s reedukací započali ve vyšším ročníku (4. nebo 5. třída) a mohlo by se nám zdát, že věnovat se tomuto úkolu je pro nás ztrátou času.

Existuje celá řada postupů, prostřednictvím kterých si žák může osvojit jednotlivá písmena abecedy. Důležité je, abychom měli na paměti, že je třeba zapojit při této činnosti více smyslů u žáka. Práce bude efektivnější a pro žáka zajímavější.

12 námětů pro práci :

1. materiál: karty s písmeny, karty s obrázky

postup: Žák přiřazuje k obrázku kartu s příslušným písmenem, (např. k obrázku jahody bude přiřazeno písmeno J). Postup lze též obrátit, k vybranému písmenu přiřadí žák příslušný obrázek (např. k písmenu P bude přiřazen obrázek penálu).

2. materiál: víko od krabice přibližně 45 cm x 30 cm, dětská krupička

postup: Žák nejprve obtahuje písmena v krupičce, poté kreslí jednotlivé tvary písmen sám.

3. materiál: elektrický vodič Cu 1,5 mm² - lze použít různé barvy

postup: Žák tvaruje konkrétní písmena z elektrického vodiče.

4. materiál: zhotovená předloha nedokončených písmen

postup: Žák se snaží dokreslit písmena, která nejsou dokončena. Zpočátku volíme taková písmena, kterým chybí jen malá část, později část větší).

5. materiál: obrázky, v nichž jsou ukrytá písmena popisovač

postup: Žák se snaží písmena ukrytá v obrázku vyhledat a poté je zvýrazní barevným popisovačem.

6. materiál: umělohmotná písmena, lišta s drážkou

postup: Žák vybírá z množství písmen ta, která mu určíme a zasazuje je do lišty.

7. materiál: míče s písmeny

postup: Míč roztočíme a žák přečte písmeno v určitém bodu, žák přečte písmeno u určeném barevném poli.

8. materiál: z brusného papíru, ze dřeva, z látky vystřižená nebo vyřezaná písmena

postup: Žák se zavřenýma očima pohmatem přejíždí na desce stolu položená písmena a snaží se je identifikovat.

9. materiál: ---

Žákovi na záda píšeme jednotlivá písmena nebo krátká slova a žák je čte.

10. materiál: tabulka, křídly

postup: Žák píše na tabulku diktovaná písmena, udělá-li chybu nic se nestane, chybné písmeno

bude smazáno, žák se sám snaží chybu napravit.

11. materiál: pracovní listy

postup: žák podtrhává např. všechna T nebo B v textu

12. materiál: karty s písmeny (nejlépe plastové)

postup: Žákovi jsou předkládána písmena a žák je čte. Správně přečtená písmena se odloží na jednu stranu, chybně přečtená písmena na stranu druhou. Tato metoda je vhodná i jako kontrolní cvičení, které nám dává představu do jaké míry si žák písmena osvojil.

b) rozlišování a fixace tvarově podobných písmen (b – d - p, m – n apod.)

8 námětů pro práci :

1. materiál: karta s písmenem „P“

postup: Žák tím, že obrací písmenko P se z něho snaží vytvořit další písmena – b, d.

2. materiál: pracovní list s textem

postup: Žák podtrhává v textu zakroužkuje písmeno b.

3. materiál: modelína, podložka

postup: Žák se snaží vymodelovat písmeno b a botu, d a dům, p a postel.

4. materiál: čtenářské tabulky

postup: procvičujeme slova s p, b, p, m, n, a , e s cílem co nejvíce upevnit znalost těchto písmen

5. pomůcky: tabule, křída

postup: obtahování jednotlivých písmen na tabuli

6. pomůcky: pracovní listy (viz příloha)

postup: vyškrtáváme dané písmenko

7. pomůcky: polystyrénová písmena

postup: Žák pohmatem rozlišuje o jaké písmeno se jedná.

8. pomůcky: magnetická tabule, magnetické písmeno m a n, magnetické botičky

postup: Žák obouvá písmenko „m“ nebo „n“.

Zároveň provádíme cviky na pravolevou orientaci, artikulační cvičení, cvičení na sluchové vnímání.

c) spojování hlásek a písmen do slabik (analýza a syntéza)

V této fázi výuky mají problém především ti žáci, u kterých je narušena schopnost synteticko – analytické činnosti.

5 námětů pro práci :

1. pomůcky: karty s písmeny, karty se zvířaty

postup: Žák vytváří slabiky např. bu pomocí karet s písmeny a přiřkládá je k příslušnému zvířeti – krávi.

2. pomůcky: karty s písmeny

postup: Říkáme nahlas slabiku a žák ukáže karty s písmeny, ze kterých je tato slabika složena, karty odloží na stůl a v závěru cvičení sám slabiky přečte.

3. pomůcky: karty s písmeny zavěšenými na prádelní gumě

postup: Při natažení gumy vidí a čte žák jednotlivá písmena, při smrštění tvoří z těchto písmen slabiky.

4. pomůcky: rozstříhaný obrázek s písmeny

postup: Žák se snaží složit obrázek s písmeny a poté ho přečte.

5. pomůcky : pracovní list

postup: Žák podtrhává příslušné slabiky, které jsou uvedeny před čarou.

d) spojování slabik do slov

Reedukaci začínáme vždy na té úrovni, kterou dítě bezpečně zvládá a přecházíme postupně na :

- otevřené slabiky
- uzavřené slabiky
- dvojslabičná slova složená z otevřených slabik
- trojslabičná slova složená z otevřených slabik
- slova, ve kterých se kombinují otevřené a uzavřené slabiky
- slova se shluky souhlásek na začátku, na konci, uprostřed
- slova tvořená shluky souhlásek
- slova neobvyklá, mnohoslabičná

Velkým pomocníkem nám zde budou Novákovy čtenářské tabulky. Snažíme se odbourat dvojité čtení.

9 námětů pro práci:

1. pomůcky: pexeso se slabikami

postup: S žákem hrajeme pexeso, cílem je dvojice slabik, které tvoří smysluplné slovo.

2. pomůcky: domino se slabikami

postup: Hra domina.

3. pomůcky: obrázky se slabikami

postup: Žák se snaží složit celý obrázek a přečíst jeho název.

4. pomůcky: kostky se slabikami

postup: Tvorba slov pomocí kostek se slabikami.

5. pomůcky: čtenářské tabulky

postup: Návuk čtení slov pomocí slabik ve čtenářských tabulkách.

6. pomůcky: dyslektické okénko

postup: Žák čte příslušný text pomocí dyslektického okénka.

7. pomůcka: pracovní list s textem, fix

postup: Žák vyznačuje tzv. obloučkování čtení příslušných slabik ve slově.

8. pomůcka: slova rozstříhaná na slabiky

postup : Před žáka položíme několik karet se slabikami a motivujeme ho k tomu, aby vytvořil z těchto slabik co nejvíce slov.

9. pomůcka: nakreslený létající drak

postup : Na ocas létajícího draka žák navléká slabiky, ze kterých tvoří jména svých spolužáků.

e) čtení textu

Při čtení textu se snažíme volit v úvodu texty kratší, ve kterých se vyskytují slova jednoduchá a postupně zadáváme texty náročnější, ve kterých se vyskytují složitější slova.(26) Čtení by měl předcházet motivační rozhovor o článku, který se bude číst. Je dobré před čtením souvislého textu tato náročnější slova nejprve nacvičit, čímž má žák usnadněno čtení celého textu. Text se snažíme vybírat tak, aby žáka zaujal, aby písmena textu byla spíše větší než drobná, text může být doplněn ilustrací. Je dobré, je-li text členěn do přehledných odstavců. Délku čtení omezíme na 3 – 5 minut. Pro domácí práci se doporučujeme číst kratší dobu, ale častěji. Využit bychom měli i smyslová cvičení zaměřená na rozvíjení zrakového a sluchového vnímání.

4 náměty pro práci s textem:

1. necháme žáka vyhledat a podtrhat dle jeho úvahy těžká slova v textu a nejprve je nacvičíme
2. můžeme číst s žákem společně
3. můžeme se při četbě s žákem střídat
4. můžeme žákovi větu nejprve přečíst a on ji přečte až po nás

Pro práci lze využívat dyslektických čítanek.

f) porozumění čtenému

Při zkoumání schopnosti porozumění a reprodukce čteného textu musíme vzít v úvahu zda je dítě schopno registrovat při čtení i obsah čteného a zda schopnost reprodukovat přečtený text není ovlivněna například logopedickou vadou, špatným soustředěním, špatnou krátkodobou pamětí, trémou či strachem, sníženou vyjadřovací schopností.(27)

11 námětů pro práci :

1. pomůcka : karta se slovem např. zvířete, obrázek zvířete

postup: Necháme žáka přečíst slovo na kartičce a vyhledat příslušný obrázek zvířete.

2. pomůcka: proužky papíru, na kterých jsou uvedeny jednoduché věty a obrázky, které souvisejí s uvedenými větami

postup: Žák po přečtení vět přiřadí dané obrázky.

3. krátké vtipy

postup: Žák namaluje jednoduchý obrázek, který souvisí s vtipem, nebo vtip převypráví.

4. Dítě přečte příběh, učitel poté příběh převypráví a záměrně v něm udělá chybu. Žák musí chybu odhalit a uvést správné tvrzení.

5. pomůcka: pracovní list s příběhy věty, související s příběhem, ve kterých chybí doplněná slova

postup: Žák přečte příběh a poté doplní chybějící slova ve větách.

6. Dokončování započatých příběhů.

7. Necháme dítě vyprávět o čem četlo.

8. Namalování obrázku, který vyjadřuje obsah čteného.

9. Doplnování – písemnou formou, které vychází z přečteného textu (odpovídající popis, vypsání jmen hlavních hrdinů příběhu).

10. Předložíme dítěti chronologický snímek příběhu na několika kartách a chceme, aby jednotlivé karty byly časově srovnány tak, jak to popisuje příběh.

11. přečtený příběh je rozpracován graficky na kartách, které jsou smíchány s kartami z jiného příběhu, žák označí pouze ty karty, které souvisí s přečteným příběhem, dále je může chronologicky seřadit.

Pro práci lze využít dyslektické čítanky, nebo speciálně zaměřené publikace na čtení s porozuměním.

g) tempo čtení

Příčin nepřiměřeného tempa čtení může být celá řada. Patří mezi ně například deficit v oblasti zrakového rozlišení, špatná pravolevá orientace, špatná technika čtení, nedostatečná fixace některých písmen, nedostatečné rozlišování tvarů písmen, strach z neúspěchu, nedostatečná aktivizace levé mozkové hemisféry, rychlá unavitelnost.(28)

Reedukace - pravo a levo hemisférová dyslexie

U žáků, u nichž je diagnostikována dyslexie se často opožděně vyvíjí sluchové, zrakové vnímání, což se negativně odráží ve výuce čtení. Provádíme-li reedukaci dyslexie, měli bychom se též zaměřit na reedukace sluchového vnímání.

a) sluchová analýza a syntéza

náměty pro práci :

- určování počtu slov ve větě (učitel přečte větu a žáci ji opakují, přitom určují počty slov ve větě)
- určování pořadí slov ve větě
- tvoření vět z předem daných slov
- dělení slov na slabiky
- poznávání dané slabiky - dítě dupne nebo tleskne, když uslyší danou slabiku
- vyhledání slov s danou slabikou
- slovní fotbal
- skládání slov ze slabik

- tvoření nových slov záměnou slabik
- tvoření slov z přeházených slabik
- poznávání hlásky ve slově
- vyhledávání slov, která obsahují danou hlásku na začátku a uprostřed
- skládání slov (v – e – z – e)
- tvoření slov přesmyknutím hlásek (tma – mat)
- tvoření nových slov – přidáním (rada-brada), ubráním (hlad – had), záměnou (brok – rok)

nácvik naslouchání

- poznávání předmětů dle zvuku (cinkot klíčů, zvuk auta, vlaku)
- poznávání známe písničky dle melodie

sluchová paměť

- rozvíjení vět
- zapamatování pojmů, číslic, melodie

reprodukce rytmu

- vytleskávání melodie

sluchová diferenciac

- četba slova s tvrdou slabikou – dítě zvedne nad hlavu tvrdou kostku
- četba slova s měkkou slabikou – dítě zvedne nad hlavu měkkou molitanovou kostku
- nácvik délky slabik – nejprve předepíšeme slova a dítě k nim píše tečky a čárky dle délky slabik – například nebe .., máma -.

b) zraková percepce

rozlišování barev a tvarů

- třídění předmětů podle barev
- vypsání všech žlutých předmětů uvedených na obrázku

zraková diferenciac

- určí čím se obrázky liší

- podtrhávej písmeno c, a
- vybarvi písmeno b
- najdi dva stejné obrázky

zraková analýza a syntéza

- skládání rozstříhaných obrázků
- skládání slov z částí
- puzzle

zraková paměť

- pexeso
- exponování předmětů, poté jejich zakrytí, žák určí co nejvíce předmětů a jejich polohu

rozlišování figura a pozadí

- vyhledávání obrázků a písmen a číslic na pozadí
- žák přečte jednotlivá slova psaná přes sebe

rozlišování reverzních figur

- podtrhávání stejných tvarů, slabik
- porovnávání obrázků

cvičení očních pohybů při čtení

- jmenování předmětů zleva do prava
- čtení prvních písmen či slabik ve slově. února

postřehování

- postřehování písmen, slabik, slov, které jsou krátce exponovány

prostorová orientace (pravolevá orientace)

- ukaž pravou rukou na levé ucho
- kresebný diktát
- uspořádání věcí na psacím stole
- chůze dle pokynů učitele, časté příkazy vpravo a vlevo

Použitá literatura : Olga Zelinková: Specifické poruchy učení

Žáčková, Jucovičová: Specifické poruchy učení

3. Dítě s dyslexií a jeho svět

U žáků, kteří mají diagnostikovanou specifickou poruchu učení se často můžeme setkat s podceňováním se, se snahou zakrýt obtíže. Tito žáci díky svému handicapu bývají často ne příliš úspěšní při práci ve školních hodinách, nejsou příliš často dávání za příklad svým spolužákům a proto se snaží na sebe upoutat pozornost jiným způsobem – často nevhodně (vykřikují, šaškují).

Specifická porucha učení znamená pro dítě v mnohých případech značné problémy a to nejenom ve škole při plnění si svých školních povinností, ale také doma. Bohužel se i dnes setkáváme ve školách s pedagogy, kteří mají sice odborné vzdělání na daný obor, který vyučují a ve snaze „poznámenat svým předmětem či svým pedagogickým působením žáka co nejhlouběji“, vyžadují od svých žáků co nejkvalitnější výkony. To je samozřejmě v pořádku, ale mnohdy je třeba za neúspěchem školáka hledat nejenom nedbalost a lenost ale i jiné příčiny – na vině mohou být specifické poruchy učení. Pokud žák není schopen podat výkon, který přesně odpovídá představě pedagoga, následuje celá řada „donucovacích prostředků“, jak žáka k co nejlepšímu výkonu přimět. Mezi takové patří samozřejmě i zhoršená klasifikace. Dones-li žák domů špatnou známku, obvykle bývá reakce rodičů ne příliš shovívavá a snaží se žáka donutit, aby si známky vylepšil. Následuje zvýšená doba domácí přípravy, mnohdy se rodiče snaží a látku s žákem po dlouhé hodiny probírají. Výsledek však neodpovídá vynaloženému úsilí. Známky zůstávají stejné, nebo jsou jen o málo lepší. Vžijme se do pocitů takového školáka. Přestože vynakládá zvýšené úsilí, výsledek se nedostaví. Je s ním nespokojen učitel, ve třídě díky špatným výsledkům zaujímá roli hloupého žáka, není schopen uspokojit ani své rodiče a přece dělá vše pro to, aby to dokázal. Je to pro něho pohyb v bludném kruhu a potřebuje podat pomocnou ruku, která by ho z tohoto kruhu vyvedla ven. Pokud se mu takové pomoci nedostane, může začít značně zaostávat ve vědomostech (přestože není hloupý), bude mít sníženou motivaci ke školní práci, snížený bod sebehodnocení, získá negativní vztah ke škole, může začít inklinovat k záškoláctví.

4. Individuální vzdělávací plán

Zákon č. 653 umožňuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, tedy i žáků se specifickými poruchami učení za pomoci různých podpůrných opatření. Součástí těchto podpůrných opatření je využití speciálních metod, postupů a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů. Žák může v učebním plánu mít zařazeny předměty speciální pedagogické péče, využívat pedagogicko-psychologických služeb, či jiná opatření, která zohledňují jeho specifické vzdělávací potřeby. Jedním z těchto opatření je i vzdělávání žáka podle individuálního vzdělávacího plánu, které umožňuje Školský zákon a specifikuje vyhláška 73 ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných – paragraf 6.

Dítě, u kterého je diagnostikována dyslexie má mít zaručen ve škole individuální přístup a neměl by mu být odpírán nárok na individuální péči. Dle závažnosti poruchy může být žák přeřazen do specializované třídy, školy nebo může být integrován v běžné třídě základní školy. Zde je však zapotřebí dítěti vytvořit takové vzdělávací podmínky, které by odpovídaly jeho současným potřebám a dokázaly využít vhodným způsobem jeho schopností a dovedností. Je zapotřebí dát dítěti šanci, aby bylo schopno zapojit se do situací, ve kterých se bude cítit bezpečně a bude v nich mít možnost vyniknout. Je to sice velice náročné na přípravu pro pedagoga, ale je to mnohdy jediný způsob, jak dát dyslektikovi šanci uspět v kolektivu spolužáků a posílit tím jeho prestiž v kolektivu i jeho sebevědomí a chuť do další práce.

Základním dokumentem v integračním procesu dyslektika je individuální vzdělávací plán. Hraje důležitou úlohu při dosahování výchovně vzdělávacích cílů u žáka. Aby byl smysluplný a splnil plánovaná očekávání je důležitá při jeho koncipování i realizaci spolupráce vyučujících, žáka, rodičů a poradenského zařízení.

Žádost o vzdělávání dle individuálního vzdělávacího plánu v daném období může podat zákonný zástupce žáka prostřednictvím učitele k řediteli školy.

Rozhodnutí o tom, zda se žák bude vzdělávat dle individuálního vzdělávacího plánu v daném předmětu vydá ředitel školy. Mělo by být podloženo vyjádřením učitele daného předmětu, speciálního pedagoga školy, popřípadě pracovníka speciálního pedagogického centra nebo pedagogicko psychologické poradny a třídního učitele. Ti by se také měli na

tvorbě individuálního vzdělávacího plánu podílet.

Individuální vzdělávací plán by měl být vyhotoven před nástupem žáka do školy, nejpozději však do jednoho měsíce od nástupu žáka do školy. Měl by být pravidelně vyhodnocován a v případě potřeby i upravován. Tento plán vychází ze školního vzdělávacího programu školy pro daný ročník. Je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Je součástí dokumentace žáka a má tyto povinné údaje:

- údaj o obsahu a rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění
- údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení
- vyjádření potřeby další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah
- seznam kompenzačních a rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování

5. Základní právní předpisy

Zákon č. 561 /2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Vyhláška 73 ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Vyhláška 62 ze dne 19. března 2007, kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování , č.j.: 13 711/2001-24